

Poznámka překladatele

Tento překlad první knihy Aristotelovy *Metafyziky* byl pořízen v letech 1993–1997 souběžně s komentářem ke kapitolám 1–6. Protože komentář ke kapitolám 6 a 9, které jsou věnovány Aristotelovu výkladu a jeho kritice Platónových teorií, si vyžádal rozsáhlejší přípravné práce, zůstal celý komentář pro zaneprázdnění autora jinými úkoly nedokončen a překlad nepublikován. Uveřejněna byla pouze první kapitola s komentářem, a to v knize P. Dvorský (vyd.), *ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΟΨΙΣ*. Sborník k 75. narozeninám Karla Flosse, Olomouc 2002, str. 125–146. Vzhledem k tomu, že dopracování komentáře si vyžádá ještě nějaký čas, rozhodl jsem se uveřejnit prozatím alespoň samotný překlad. Jeho poslední revizi jsem provedl v červenci 2015.

Překládal jsem podle kritického vydání Aristotelovy *Metafyziky*, které pořídil Werner Jaeger pro řadu *Scriptorum Classicorum Bibliotheca Oxoniensis* a které vyšlo v Oxford University Press v r. 1957. Jde o doposud poslední kritické vydání celé Aristotelovy *Metafyziky* založené na zevrubném studiu rukopisné tradice.

V roce 2012 uveřejnil Oliver Primavesi novou kritickou edici první knihy Aristotelovy *Metafyziky*. K této edici,

založené na novém, od Jaegerova odchylném vyhodnocení rukopisné tradice, jsem při poslední revizi svého překladu nepřihlížel. Učiním tak spolu s dopracováním komentáře v rámci knižní publikace, která přinese i řecký text. Zmíněná nová kritická edice první knihy Aristotelovy *Metafyziky* byla uveřejněna v kolektivním svazku, který obsahuje také systematické výklady k jednotlivým kapitolám této knihy: C. Steel (vyd.), *Aristotle's Metaphysics Alpha. Symposium Aristotelicum*, with a new critical edition of the Greek Text by O. Primavesi, Oxford 2012, str. 385–516. Zájemcům o hlubší porozumění Aristotelovu textu a o poznání současného stavu bádání doporučuji tuto publikaci.

V textu českého překladu jsem použil těchto značek:

Běžné uvozovky „...“ označují Aristotelem užitě citace.

Jednoduché uvozovky ‚...‘ označují Aristotelovy pojmy vytvořené zpodstatněním některých nesubstantivních výrazů, popř. syntagmat, např. ‚že‘, ‚proč‘, ‚kvůli čemu‘, ‚co to je‘ apod.

Kulaté závorky (...) a pomlčky – ... – slouží k členění Aristotelova textu, bohatého na vsuvky a odbočky.

Kulaté závorky v kurzivě (...) vyznačují doplňky překladatele, které buď usnadňují pochopit strukturu Aristotelovy argumentace (číslování argumentů: (1)..., (2)... atd.), nebo uvádějí Aristotelovy řecké pojmy v přepise latinkou tam, kde je užitečné vědět, jaký český ekvivalent překladatel zvolil pro ten který Aristotelův termín, např. bytnost (*úsia*), bytnostné určení (*ti én einai*), rozumové poznání (*logos*) apod.

Špičaté závorky <...> vyznačují slova doplněná překladatelem v zájmu lepší srozumitelnosti. (To se nevztahuje na případy, kde je v řečtině dříve použitý výraz v následujícím textu zastoupen zájmenem, pouhým členem či zůstává nevyjádřen, v překladu do češtiny je však znovu uveden.)

Hranaté závorky [...] vyznačují místa, která jsou dochována jen v části rukopisné tradice a která Werner Jaeger ve svém vydání vyznačil jako místa pravděpodobně nepravá (snad původně glosy, které pronikly do textu).

Odkazy na paginaci řeckého textu uváděné v margině se vztahují k Bekkerovu vydání Aristotelových spisů (*Aristoteles Graece*, ex recensione E. Bekkeri, Berlin 1831), čísla řádků se vztahují k výše uvedené Jaegerově edici.

Poznámky pod čarou jsem pro toto vydání omezil jen na odkazy k identifikovatelným přímým citátům, dále na odkazy k jiným Aristotelovým spisům, pokud se o nich v textu činí výslovná zmínka, a na případy, kdy se v překladu odchylují od Jaegerova textu nebo kdy se Jaegerův text výrazněji odchyluje od textu Bonitzova a Rossova.

Při překladu a volbě textových variant jsem přihlížel zejména k těmto publikacím (v chronologickém pořadí jejich vydání):

Aristotelis Metaphysica, recognovit et enarravit H. Bonitz, I–II, Bonn 1848–1849.

Aristoteles, *Metaphysik*, übersetzt von H. Bonitz, aus dem Nachlass herausgegeben von E. Wellmann, Berlin 1890.

- Alexandri Aphrodisiensis in Aristotelis Metaphysica commentaria* (*Commentaria in Aristotelem Graeca*, I), edidit M. Hayduck, Berlin 1891.
- L. Robin, *La théorie platonicienne des Idées et des Nombres d'après Aristote*, Paris 1908.
- W. D. Ross, *Aristotle's Metaphysics*, a revised text with introduction and commentary, I–II, Oxford 1924.
- H. Cherniss, *Aristotle's Criticism of Plato and the Academy*, Baltimore 1944.
- S. Thomae Aquinatis in duodecim libros Metaphysicorum Aristotelis expositio*, editio iam a M.-R. Cathala exarata retractatur cura et studio R. M. Spiazzi, Torino 1964.
- Aristote, *La Métaphysique*, I–II, nouvelle édition entièrement refondue, avec commentaire par J. Tricot, Paris 1964.
- Аристотель, Сочинения в четырех томах, том I, Ред. В. Ф. Асмус [překl. *Metafyziky* A. V. Kubickij (Аристотель, *Метафизика*, перевод и примечания А. В. Кубицкого, Москва – Ленинград 1934), revidoval M. I. Itkin], Moskva 1976.
- Metafisica de Aristóteles*, edición trilingüe por V. García Ybera, segunda edición revisada, Madrid 1982.
- The Complete Works of Aristotle*, the revised Oxford translation, edited by J. Barnes [překl. *Metafyziky* W. D. Ross (*The Works of Aristotle*, vol. 8: *Metaphysics*, by W. D. Ross, London 1908), revidoval J. Barnes] Princeton, N. J. 1984.
- Aristotele, *Metafisica*, saggio introduttivo, testo greco con traduzione a fronte e commentario a cura di G. Reale, I–III, Milano 1993.

V poznámkách jsou citováni antičtí autoři podle následujících edic:

Anthologia Lyrica Graeca, edidit E. Diehl, I–II, Leipzig 1925.

Aristotelés, *De caelo*, recognovit D. J. Allan, Oxford 1936.

Aristotelés, *Ethica Nicomachea*, recognovit I. Bywater, Oxford 1894.

Aristotelés, *On Coming-to-be and Passing-away (De generatione et corruptione)*, a revised text with introduction and commentary by H. H. Joachim, Oxford 1922.

Aristotelés, *Magna Moralia*, recognovit F. Susemil, Leipzig 1883.

Aristotelés, *Physica*, recognovit W. D. Ross, Oxford 1956.

Die Fragmente der Vorsokratiker, griechisch und deutsch von H. Diels, fünfte Auflage herausgegeben von W. Kranz, I–III, Berlin 1934–1937.

Hésiodos, *Theogonia. Opera et dies. Scutum*, edidit F. Solmsen, *Fragmenta selecta*, ediderunt R. Merkelbach – M. L. West, Oxford 1970.

Platón, *Opera*, recognovit I. Burnet, Oxford 1987¹⁹.

Pro lepší orientaci v Aristotelově pojmosloví, jež bývá do češtiny i do jiných jazyků překládáno různě, jsem do textu doplnil některé klíčové řecké pojmy v přepise latinkou (podle zásad zjednodušené transliterace užívané v publikacích nakladatelství Oikúmené) a za překlad jsem připojil řecko-český slovníček těchto pojmů. Tento slovníček se na řecké straně vztahuje jen k pojmům užitým v první knize

Metafyziky a na české straně zachycuje pouze ekvivalenty užité v tomto překladu.

První kniha Aristotelovy *Metafyziky* je podobně jako její celek textem složeným z různorodých částí, které nesou více nebo méně zjevné stopy různých redakcí. Aniž bych se zde chtěl vyjadřovat ke sporným otázkám vzniku a kompozice Aristotelovy *Metafyziky*, pokládám za užitečné upozornit čtenáře na skutečnost, že kniha A, jejíž nový český překlad dostává do rukou, obsahuje tyto tematicky, koncepčně i stylisticky odlišné části:

1) Kapitoly 1–2, stylisticky uhlazené a obsahově sevřené, jsou věnovány tématu poznání a jeho forem a představují protreptické uvedení do filosofie jako nejvyšší formy lidského poznání, kterou je nazírání (*theória*) prvních počátků a příčin.

2) V kapitolách 3–8 se Aristotelés zabývá otázkou, co považovali za první počátky a příčiny jeho předchůdci. Vůdtkem tohoto výkladu je Aristotelovi jeho vlastní teorie čtyř příčin, jak ji formuloval ve *Fyzice* (II,3, 194b16–195b30; II,7, 198a14–198b9). Kapitoly 3–6 podávají pozitivní nástin starších filosofických teorií až po Platóna a kapitoly 7–8 přinášejí jejich kritiku až po pythagorejce. Celý tento oddíl představuje souvislý výklad, který však působí méně uspořádaným a uhlazeným dojmem než kapitoly 1–2.

3) Kapitola 9 obsahuje rozsáhlou kritiku akademické teorie idejí, idejí-čísel a prvních počátků. Tematicky tak sice patří ke kapitolám 7–8 (po kritice starších myslitelů

následuje kritika Platóna a jeho stoupenců), svou povahou se však od nich z větší části liší. Přináší totiž především suchý výčet argumentů proti teorii idejí vůbec (990b2–991b9) a proti teorii idejí-čísel zvláště (991b9–992a24). Aristotelés zde resumuje obsah svého pojednání *O idejích* (tento spis je ve svém celku bohužel ztracen, hojně však z něho ve svém komentáři k Aristotelově *Metafyzice* cituje Alexandros z Afrodisiady) a první část tohoto textu se až na malé odchylky kryje s textem v *Metafyzice* M (990b2–991b9 = 1078b34–1080a8; podle Jaegera představuje text v *Met.* A starší, text v *Met.* M pozdější verzi). Teprve po tomto resumé, zhuštěném místy až k nesrozumitelnosti, následuje obecnější kritika Platóna a platoniků koncipovaná podobně jako kapitoly 7–8 na pozadí Aristotelovy teorie čtyř příčin (992a24–993a10).

4) Krátká kapitola 10 je shrnujícím závěrem ke kapitolám 3–9.

Celkem vzato lze říci, že kniha A se skládá z programatické úvodní části (kap. 1–2) a z delší kritické doxografie (kap. 3–10), do níž je ne zcela organicky vloženo resumé argumentů proti akademickým naukám o idejích a číslech (kap. 9, 990b1–992a24).

Posledně jmenovaná pasáž je bez pomoci komentáře jen těžko srozumitelná a čtenář, jehož by mohla od dočtení knihy A odradit, ji může případně přeskočit. Nepostradatelným průvodcem touto částí Aristotelova textu je komentář Alexandra z Afrodisiady. Spolehlivou moderní pomůckou jsou

kapitoly 9–10 výše citované knihy C. Steel (vyd.), *Aristotle's Metaphysics Alpha*, str. 265–334, kde jsou shrnuty výsledky moderního bádání. Na tomto místě budiž poznamenáno jen tolik, že funkcí deváté kapitoly v rámci knihy A je ukázat, proč akademická teorie idejí, idejí-čísel či ‚jedna‘ a neurčité dvojice nemůže být hledanou vědou o prvních počátcích a příčinách, jak byla definována v kapitolách 1–2 a na počátku kapitoly 3. Problematikou akademických nauk se na větší ploše zabývají rovněž knihy Λ, Μ a Ν *Metafyziky*, které jsou věnovány otázce, zda vedle smyslově vnímatelných, fyzických bytností (*úsiai*) existuje také nějaká věčná nehybná bytnost, která je ‚oddělena‘ od smyslově vnímatelných věcí. Takovou oddělenou věčnou bytností, která je počátkem pohybu všech bytností fyzických, je podle Aristotela božská ‚mysl‘ (*nús*) (*Met.* Λ), ale nejsou jí ani matematické předměty, ani ideje, ani ideje-čísla (*Met.* Μ), ani ‚jedno‘ a neurčitá dvojice (*Met.* Ν), jak je postulují zastánci různých variant akademických nauk, jmenovitě Platón, Speusippos a Xenokratés.

Za podněty a připomínky k pracovní verzi překladu děkuji účastníkům semináře věnovaného četbě Aristotelovy *Metafyziky* Α, který se konal v letech 1993–1995 v Ústavu řeckých a latinských studií FF UK. Za pomoc s kontrolou pracovní verze z r. 1997 děkuji Cyrilu Říhovi. Za připomínky k revidované verzi z r. 2015 děkuji Jaroslavu Rytířovi. Publikaci věnuji památce přítele Aleše Havlíčka, z jehož podnětu tento překlad i tato kniha vznikly.

F. K.